

al Naturkundskab i de Tider som oftest kun som et Agregat af løsrevne Kjendsgjæringer uden nogen organisk Sammenhæng. Islands Beskaffenhed og den islandske Nations Tilstand er i de ældste Tider forholdsvis bedst bekjendt gennem Islændernes egne Skrifter. Denne Kundskab udbredtes dog dengang kun lidt udenfor det snævre, nordiske Sprogomraade. Da den før saa kraftige Literaturudvikling i Island af indre og ydre Aarsager lidt efter lidt sygner hen, bliver denne Kundskabskilde ogsaa udtørret. Det sydlige Europas Kjendskab til Island er i den tidlige Middelalder saare ringe, men under Videnskabernes Gjenfødelse og med den livligere Handelsudvikling udvides de sydlige Nationers Horisont lidt efter lidt. Dette ses bedst ved en Sammenligning af Kaartene over Norden fra den ældre og den yngre Middelalder. Tidsrummet fra Reformationen til Slutningen af det 16. Aarh. er epokegjørende med Hensyn til Udviklingen af Kundskaben om Island. Paa denne Tid udgives der for første Gang længere Beretninger om Island af Fremmede, der virkelig have besøgt Landet, og skjønt disse Reisebeskrivelser ere blevne udsmykkede med Fabler og Skipperhistorier og tildels ere opfyldte af aabenbare Løgne, saa havde de dog Betydning, idet de gave Anledning til, at Islænderne selv begyndte at beskæftige sig med deres Land og søgte blandt andre Nationer at udbrede rigtigere Kundskaber om Landets Natur, om Folket og dets Historie. *Arngrimur Jónsson* (1568—1648) gjendrøver i flere latinske Skrifter de fremmede Skribleres latterlige Fabler om Island, og samtidig bidrager han mægtig til Opsvinget af de

vaagnende nordisk-historiske Studier. I dette Tidsrum (1585) maaler Biskop *Gudbrandur Thorlaksson* (1542—1627) den første Polhøjde i Island og øver en betydelig Indflydelse paa Kartografien ved sine Kaartskitser over Nordhavet og Island, hvilke gennem *Ortelius* udbredtes over Jorden. Ogsaa andre Islændere, som *Sigurd Stefansson* († 1594) og senere *Th. Thorlacius* († 1697), bidrage til en bedre kartografisk Fremstilling af Island og de nordlige Lande. I det 17. Aarh. skride Kundskaberne jævnt fremad; Island bliver nu bedre kjendt end før, idet man begynder at interessere sig for den gamle Literatur; flere i Udlandet bosatte Islændere beskæftige sig med Fortolkningen og Samlingen af Oldtidens Skrifter, og dette har igjen til Følge, at Udlandet ogsaa mere interesserer sig for Islands Geografi og Topografi samt for det Folk, der i Oldtiden frembragte saa mange for Nordens Historie vigtige Skrifter. Efter at den moderne Naturvidenskab i Midten af det 18. Aarh. ved de europæiske Forskeres forenede Arbejde var bleven skabt, og Betingelserne for et frugtbart videnskabeligt Arbejde vare tilstede, undersøges Island for første Gang videnskabelig af Islænderne *Eggert Olafsson* (1726—1768) og *Bjarni Pálsson* (1719—1779), og herefter følger der saa en Række af Arbejdere fra forskjellige Lande, men, skjønt der siden er blevet skrevet meget om Island, saa maa dog *Eggert Olafssons* „Rejse gennem Island“ og *Björn Gunnlaugssons* Kaart over Island fra 1844 endnu betragtes som Hovedværkerne om Islands Geografi.

Adjunkt Th. Thoroddsens Undersøgelsesrejse i Island Sommeren 1889.

De Dele af Islands Højland, der grænse til den vestlige Rand af *Vatnajökull*, have hidtil været næsten ukjendte, og det Billede, der gives af disse Egne paa *Gunnlaugssons* Kaart, er tegnet efter mundtlige Udsagn af Indbyggerne fra *Skaptártunga*, der enkelte Gange rejste til de saakaldte *Fiskivötn* (rettere *Veidivötn*) for at fange Foreller, men disse Egne ere aldrig blevne besøgte af Videnskabsmænd, baade fordi

de ligge saa fjærnt fra Bygden, fordi der er stor Mangel paa Foder til Hestene, og fordi de derværende Jøkelelve ere meget vanskelige at passere.

Disse Egne vare derfor Maalet for *Thoroddsens* Sommerrejse 1889 i Juli og Avgust Maaned. Først undersøgte han forskellige geologiske Forhold paa *Rangarvellir* og gjorde en Udflugt til den mærkelige *Obsidianstrøm Hrafninnuhraun* ved *Torfajökull*, hvis

Hovedmasse dannes af en liparitisk Bjærgart, men hvis Overflade dækkes af et tykt Lag Obsidian, der gaar over i en meget let Pimpsten. Herfra stammer vel en hel Del af den lyse Pimpsten, der er saa udbredt i det sydlige Island, især f. Ex. i Thjursárdal. Efter at have udrustet sig med det Nødvendigste til Fjældreisen brød vor Rejsende d. 27. August op fra Gaarden Galtatækur vestfor Hekla og opholdt sig foreløbig nogle Dage paa Landmanna-afréttur nordfor Heklapartiets Lavastrømme. Her var der meget Nyt at se. Bl. a. fandt han tre nye Obsidianstrømme. I Omegnen af Torfajökull findes en Mængde varme Kilder og ogsaa nogle mindre Solfatareaer; Torfajökulens vestlige Udløbere ere næsten udelukkende dannede af Liparit, og den samme Bjærgart findes ogsaa i den nordlige Ende af Rauðfossafjöll og i en Del af Lauf-fell sydfor Torfajökull. Forresten ere alle Fjælde i disse Egne udelukkende dannede af Palagonitbreccie, og de mange Fjældspidser ordne sig i Rækker, ligesom Bjærgkjæderne omkring Hekla, fra SV—NE. I Lavningerne findes flere smaa Søer, hvoraf de fleste mangle paa Kaartet; ellers ere Mellemrummene mellem Fjældene allevegne dækkede af Lavastrømme og Scorier, thi hele dette Parti er meget vulkansk.

Herfra gik Rejsen over den store Jøkelev Tungnaá op til Veidivötn. Denne Flods Løb er meget urigtigt angivet paa Kaartet. Thoroddsen havde tænkt sig, at de saakaldte Fiskivötn (eller Veidivötn) fandtes imellem glaciale Grushøje i Analogi med, hvad man ser andre Steder i Islands Indre, men dette var ingenlunde Tilfældet. Denne Søgruppe bestaaer næsten udelukkende af større og mindre Kratersøer, og der findes ingensteds i Island noget Sidestykke til en saadan Samling Kratersøer. Landskabet her omkring med de utallige Slaggekegler, de dybe, runde Søer, de mange Indsænkninger og forvredne Lavastrømme og Lava-kjædler er ualmindelig malerisk. Omkring Søerne er der mange Steder en ret frodig Vegetation, og i Søerne have ualmindelig store og fede Fjældørreder deres Tilhold. De vældige Kratere ere næsten udelukkende opbyggede af Scorier og Lavadraaber, og deres Eruptionsprodukter have engang i Fortiden tilhyllet store Arealer og omdannet udstrakte Egne til golde Ørkener. Spor af vulkansk Virksomhed i nyere Tid findes ogsaa. De egentlige Veidivötn strække sig dog ikke over et saa stort Areal som paa Kaartet.

Ved disse Søer opholdt Thoroddsen sig nogen Tid for derfra at gjøre Udflugter i de nærmeste Egne. Her var der Græs til Hestene, medens Afstanden fra Fiskivötn til Vatnajökull er tre Gange saa stor som

paa Kaartet, og den Rejsende maa drage gennem Egne, der bestaa af Ørkener uden den mindste Vegetation. Paa en af sine Udflugter naaede han til Søen Thorisvatn, der paa Kaartet er aftegnet som en lille Sø, medens den i Virkeligheden er den næststørste Sø i Island og kun giver Thingvallasoen lidt efter med Hensyn til Størrelse. Søen indelukkes for det Meste af stejle Tuffjælde og deler sig imod NE. i to store Arme. Omgivelserne ere fuldstændig blottede for Vegetation; fra Søen strække uafbrudt Lavaørkener sig mod NE. til Vatnajökull og mod N. til Vonarskard. Dette store vulkanske Parti ved Fiskivötn og Lavaerne N. og NE. for disse sammenknyttede Heklapartiet med Vulkanerne i Odádraun, saa man derved har faaet Vished for, at der tværs over Island strækker sig en Bue af vulkanske Brudlinjer. At der fandtes Vulkaner i disse Egne, havde man før ingen Anelse om. Paa Kaartet udspringe de tre store Jøkeelve Tungnaá, Skaptá og Hverfisfljót tæt ved hverandre fra Randen af Vatnajökull, men disse Floders Kilder ere aldrig blevne besøgte af noget Menneske.

Thoroddsen rejste derfor fra Veidivötn for at opsøge Tungnaásens Kilder og naaede dertil efter en besværlig Dagsrejse over fuldstændig græslose, vulkanske Ørkener og Lavastrømme. Han førte naturligvis Hø med til Hestene, men var saa heldig tæt ved Jøkelen at finde en lille Græsningsplads og kunde derfor spare noget af Høet. Han fik derved Lejlighed til at dvæle længere i disse øde Egne, end han havde turdet haabe. Tungnaá bryder frem fra Jøkelen i to store Arme, og den begrænses mod Syd af en lang Fjældkjæde, der strækker sig mod SV. hele Vejen fra Vatnajökull ned til Torfajökull. Sydfor denne Fjældkjæde findes to andre parallelt løbende Kjæder, og mellem disse opdagede han en meget lang Sø, maaske den længste i Island (5 à 6 Mil), men den er meget smal. Den øverste Ende af denne Sø, som fik Navnet Langisjór, naaer helt op til Randen af Vatnajökull, og Søen fører derfor det mælkehvide Vand, som er saa almindelig kjendt fra Jøkelevne i Island. Disse tre Fjældkjæder bestaa alle af Palagonittuff og sønderskæres af en Mængde Dale og Indsænkninger med vulkanske Scorier i Bunden. SE. for den sydligste af disse tre Fjældkjæder har Skaptá sit Udspring fra Jøkelen, og temmelig langt mod Syd kunde man ogsaa øjne Hverfisflodens Udspring fra Jøkelen. Disse tre Elves Udspring ligge altsaa betydelig fjærnt fra hverandre. Alle disse Egne ere helt forskellige fra Kaartets Fremstilling, hvad der ogsaa er naturligt, da de aldrig før ere blevne undersøgte. Imellem de førnævnte Fjæld-

kjæder gik Rejsen ned til Torfajökull igjennem lutter græsløse Egne, hvorpaa Thoroddsen tiltraadte Tilbage- rejsen og undersøgte Omegnen af Hekla og den nye Lava fra 1878. Ffter at have naaet til Bygden be-

rejste han Arnessyssel for at undersøge varme Kilder og andre Ting af geologisk Interesse.

I et senere Hefte vil denne paa Udbytte saa rige Rejse blive nærmere omtalt.

Om Isen i Davisstrædet i Sommeren 1889.

Af Premierløjtnant i Flaaden V. Garde.

I geografisk Tidsskrifts 10. Bind Hefte III—IV har jeg givet nogle Meddelelser om de temmelig abnorme Isforhold i Davisstrædet i afvigte Foraar. Siden da har jeg paa to senere Rejser til Grønland dels selv iagttaget, dels indhentet Oplysninger om Foraarets og Sommerens Isforhold, af hvilke nogle paa en ganske ejendommelig Maade supplere de iagttagelser, jeg i Foraaret havde Lejlighed til at gjøre fra den kgl. grønlandske Handels Skruebarkskib „Hvidbjørnen“ i Farvandet mellem Kolonierne Sukkertoppen (65° 25' N. Br.) og Holstensborg (66° 56' N. Br.)

Som nævnt i mine tidligere Meddelelser, var „Hvidbjørnen“ efter at have anløbet Sukkertoppen bestemt til Holstensborg og derefter til det lidt nordligere liggende Udsted Aito (67° 55' N. Br.), men allerede faa Timer efter at vi havde forladt Sukkertoppen, mødte vi en udstrakt Mark af flad, nydannet, en Fod tyk Is. Oplysninger fra Barkskibet „Nordlyset“, der havde forsogt at nærme sig Landet nordligere, gik ud paa, at jo længere man kom nordpaa, des længere strakte Isen sig ud tilsøs, og „Hvidbjørnens“ eget Forsøg paa at forcere Isen faldt uheldigt ud, idet Isens Styrke tiltog, jo længere Skibet arbejdede sig nordpaa. Under disse Forhold vendte „Hvidbjørnen“ om, da Tiden ikke tillod at afvente Bedring i Forholdene, og Skibet ikke havde Last, men kun Post til Nordgrønland. Dagen efter, den 4de Maj, forlod „Hvidbjørnen“ Grønland.

Det var denne jævne, flade Nyis, der, dækkende Havet indtil en Fod tyk, var noget hidtil Ukjendt paa det paagældende Strøg af Davisstrædet og navnlig paa den Aarstid, men end mere ejendommelig bliver Forholdet, efter at man har faaet Kjendskab til de samtidige Isforhold udfor Nordgrønlands Kyst fra Aito nord efter.

Samtidig med at Havet langt ud tilsøs var dæk-

ket af Is fra Sukkertoppen til et godt Stykke nordfor Holstensborg, havde man i Nordgrønland aabent Hav lige ind til Kysten, og medens „Hvidbjørnen“ sad fast i Isen i Sydgrønland, undredes man i Nordgrønland højliggen over dens Udeblivelse. Samtidig med „Hvidbjørnen“ sad en skotsk Hvalfanger fast i Isen udfor Holstensborg uden at kunne naa Kolonien; først omkring den 20de Maj slap han ind, og først fra den Dag kan man altsaa regne Holstensborg aaben.

Det har været en gennem mange Aars Erfaring fastslaaet Regel, at egentlig frossent „Hav“ træffes ikke paa Grønlands Vestkyst sydfør Kolonien Holstensborg. Man kan selvfølgelig selv i Sydgrønland finde ret aenselig fast Is Vinterdage inde under Land og mellem Smaaøerne, men Kulden er ikke strængere, end at det urolige, stormende Vejrlig formaar at holde det egentlige Davisstræde aabent. Anderledes længere nordpaa. Vinterkulden er langt strængere, Vejrliget roligere, og selv langt ude fra Land kan man træffe Havet tillagt, om end Isdækket af og til maa give efter for Stormenes og den af dem frembragte Søgangs Magt.

Forrige Vinter har gjennemgaaende været rolig og mild over hele Grønland; Vinteris har man, selv i Nordgrønland, næsten ikke haft, og hvergang Islæget var begyndt, kom uroligt Vejr og oprev den nydannede Is. Medens nu den milde Vinter i Sydgrønland efterfulgtes af et koldt, snefuldt Foraar, vedblev det milde, urolige Vejr i Nordgrønland, og som en Følge heraf havde man i Foraaret det Særsyn at se et isdækket Hav af omtr. 400 Kvadratmils Udstrækning forholdsvis sydlig i Davisstrædet, samtidig med at Havet har været aabent nordligere. Havde vi ombord i „Hvidbjørnen“ handlet stik imod Traditionerne og imod den Erfaring, vi havde fra vort Ophold i Isen — at denne tiltog i Styrke, jo nordligere vi kom —